

Provinciaal Inpassingsplan Schil Naardermeer

Concept Ontwerp

Archeologisch onderzoek

Bureauonderzoek

Projectnummer: 360910

Referentienummer: SWNL0228758

Datum: 15-10-2018

Archeologisch onderzoek PIP Schil Naardermeer (gemeenten Weesp, Gooise Meren en Hilversum)

SWECO ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 2157

Definitief

Verantwoording

Titel	Archeologisch onderzoek
Subtitel	Bureauonderzoek SWECO ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 2157
ISSN-nummer	2468-4813
Projectnummer	360910
Referentienummer	SWNL0228758
Revisie	D2
Datum	15 October 2018
Auteur	Jitske Blom
E-mailadres	Jitske.Blom@sweco.nl
Gecontroleerd door	Jeroen van Rooij
Paraaf gecontroleerd	
Goedgekeurd door	Wesley van Breda
Paraaf goedgekeurd	

Sweco voert archeologisch onderzoek uit onder procescertificaat SIKB BRL 4000 'Archeologie' (versie 4.0) en de protocollen 4001, 4002, 4003 en 4004. De archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd in overeenstemming met de Kwaliteitsnorm van de Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0).

Administratieve gegevens

Uitvoerder	Sweco Nederland B.V.
Provincie	Noord-Holland
Gemeentes	Weesp, Gooise Meren en Hilversum
Plaats	Naarden
Toponiem	Naardermeer
Kaartbladnummer	25H
Kadastrale gegevens	diverse
x/y-coördinaten	N 136123/480576 O 138505/478153 Z 136752/476197 W 134243/478702
Opdrachtgever	provincie Noord-Holland
Onderzoeksmeldingsnummer	4601345100
Archis monumentnummer	1907, 11117
Archis waarnemingsnummer	2915793100 3133893100
Oppervlakte plangebied	zeven onderzoeksgebieden, totaal 503 ha. Daarvan wordt 103 ha heringericht
Bevoegde overheid	gemeentes Hilversum, Gooise Meren en Weesp
Projectmedewerker	Jitske Blom (senior KNA prospector 33435626), Jeroen van Rooij (senior KNA prospector 19995135)
Periode van uitvoering	April 2018
Beheer en plaats van documentatie	Sweco Nederland B.V.

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Onderzoekskader	7
1.2 Aanleiding van het onderzoek	8
1.3 Methodiek	8
1.4 Doelstelling en vraagstelling	8
2 Bureauonderzoek	9
2.1 Afbakening plangebied, huidig gebruik en toekomstig gebruik	9
2.1.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	9
2.1.2 Huidig gebruik van het plangebied	9
2.1.3 Toekomstig gebruik van het plangebied	10
2.2 Aardwetenschappelijke kenmerken	10
2.3 Archeologische waarden	13
2.3.1 Archeologische verwachtings- en beleidskaart	13
2.3.2 Archeologische Monumenten	14
2.3.3 Archeologische waarnemingen en onderzoeken	14
2.3.4 Informatie Archeologische Werkgemeenschap Nederland	15
2.4 Historische situatie en mogelijke verstoringen	15
2.4.1 Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)	15
2.4.2 Oude kaarten, ondergrondse bouwhistorische waarden en mogelijke verstoringen	15
3 Gespecificeerde verwachting	18
4 Conclusie en advies	19
4.1 Conclusie	19
4.2 Advies	20
Literatuurlijst en gebruikte bronnen	21

Bijlage 1 – Locatie van het plangebied

Bijlage 2 – Geomorfologische kaart

Bijlage 3 – AHN

Bijlage 4 – Uitsnede beleidskaart gemeente Weesp

Bijlage 5 – Uitsnede beleidskaart voormalige gemeente Naarden

Bijlage 6 – Bekende archeologische gegevens

Bijlage 7 – Topografisch Militaire Kaart

Bijlage 8 – Advieskaart

Samenvatting

In opdracht van de provincie Noord-Holland heeft Sweco Nederland B.V. een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd naar de locatie Naardermeer te Naarden, gemeenten Weesp, Hilversum en Gooise Meren (zie bijlage 1). De aanleiding voor dit onderzoek is het opstellen van een PIP.

In de top van het dekzand kunnen archeologische resten worden verwacht daterend van het Laat-Paleolithicum tot en met het Laat-Neolithicum. Na deze periode was het gebied vermoedelijk niet meer bewoonbaar door veengroei en de vorming van het Naardermeer. Uit genoemde periodes kunnen resten van bewoning, zoals jachtkampjes worden gevonden. Ook kunnen graven aanwezig zijn. De diepteligging van de top van het dekzand varieert van 3 m -mv in het westelijk deel tot aan maaiveld in het oostelijk deel van het plangebied. De kans op het aantreffen van graven is klein: Nederland was in die periode dun bevolkt en bovendien betreft het plangebied een relatief laaggelegen gebied van verspoelde dekzanden.

Vermoedelijk is de regio pas in de periode van de bedijkingen weer bewoonbaar. Vanaf de Late Middeleeuwen kunnen resten van kleinschalige bebouwing worden aangetroffen. Op basis van de geraadpleegde kaarten worden met name resten van molens en erven verwacht. De resten hiervan worden direct aan maaiveld verwacht.

De resten zijn vermoedelijk goed bewaard en geconserveerd gebleven door de hoge grondwaterstand en de vermoedelijk beperkte grondbewerkingen die hebben plaatsgevonden.

Indien grondwerkzaamheden plaatsvinden op locaties waar historische bebouwing aanwezig is, wordt geadviseerd hier een proefsleuvenonderzoek uit te voeren ten einde deze vindplaatsen te waarderen.

Indien ter plaatse van AMK-terrein 11117 graafwerkzaamheden dieper dan 150 cm -mv plaatsvinden, wordt geadviseerd hier een proefsleuvenonderzoek uit te voeren ten einde de vindplaats te waarderen.

In deelgebieden A en B, waar het dekzand dagzoomt, wordt geadviseerd bij bodemingrepen dieper dan 30 cm -mv een verkennend booronderzoek uit te voeren. In de overige deelgebieden ligt de grens op 100 cm -mv. Doel hiervan is de bodemopbouw en bewoonbaarheid van de top van het dekzand in kaart te brengen.

Tenslotte wordt geadviseerd de grondwaterstand bij voorkeur niet te verlagen. Een dergelijke ingreep kan de conditie van organische materialen aantasten.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een besluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit besluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Tabel 1.1 Overzicht van archeologische perioden¹

Periode	Tijd		
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)		tot	9.000 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr.	-	4.900 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr.	-	1.900 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr.	-	800 v.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr.	-	12 v.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr.	-	450 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1.050 n.Chr.
Late Middeleeuwen	1.050	-	1.500 n.Chr.
Nieuwe Tijd	1.500	-	heden

Tabel 1.2 Indeling van het Kwartair

chronostratigrafie		jaren geleden	
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum	3.000 - heden
		Subboreaal	5.000 - 3.000
		Atlanticum	8.000 - 5.000
		Boreaal	9.000 - 8.000
		Preboreaal	10.000 - 9.000
	Pleistoceen	Laat	130.000 - 10.000
		Weichselien (ijstijd)	120.000 - 10.000
		Eemien	130.000 - 120.000
		Midden	800.000 - 130.000
		Saalien (ijstijd)	200.000 - 130.000
		Elsterien (ijstijd)	400.000 - 315.000
		Vroeg	2.400.000 - 800.000

¹ Bron: Archeologisch Basis Register 1992.

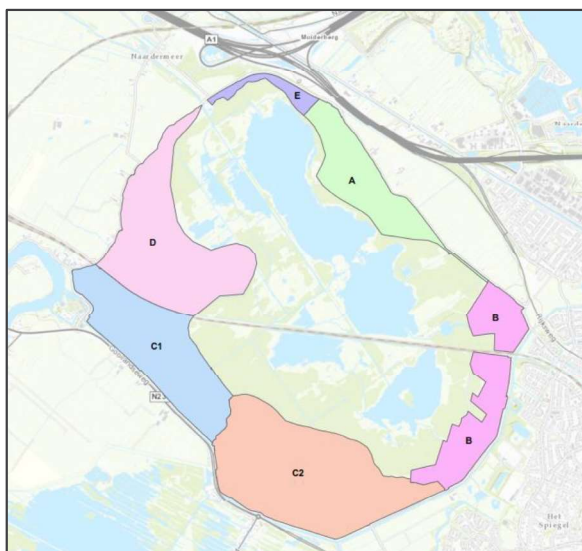
1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

Nederland heeft een bijzondere verantwoordelijkheid voor natuur in laagveen moerassen. Het Naardermeer behoort tot de belangrijkste laagveenmoerassen van Nederland en vormt de bakermat van de natuurbescherming in Nederland. Het gebied is begrensd als Natuurnetwerk Nederland (NNN) en is aangewezen als Natura 2000 gebied. De realisatie daarvan is de verantwoordelijkheid van de provincie Noord-Holland. De provincie heeft met het Rijk afgesproken dat in 2027 de realisatie van het NNN afgerond is.

Rondom het Naardermeer ligt de zogenaamde schil, die begrensd is als NNN en Natura 2000. Dit gebied is van groot belang als hydrologische buffer rondom het Naardermeer. Voorwaarde voor het goed functioneren van deze buffer is een hoogwaardige inrichting en beheer als natuurgebied met een hoger waterpeil. Tevens moet de agrarische belasting en stikstofdepositie worden teruggedrongen. Voor het duurzaam in stand houden van het Naardermeer is het juiste waterpeil en herstel van de invloed van voedselarm schoon kwelwater belangrijk. Op enkele percelen binnen de schil vinden nog bedrijfsmatige agrarische activiteiten plaats, die realisatie van de natuur (laagveen en rietmoeras) verhinderen. Dit natuurdoel valt niet te combineren met bedrijfsmatige agrarische activiteiten. De desbetreffende percelen zullen derhalve aan de bedrijfsmatige inzet ten behoeve van landbouwproductie worden onttrokken. Voor het gehele schilgebied wordt een provinciaal inpassingsplan opgesteld om deze ontwikkeling mogelijke maken.

In figuur 1.1 is de begrenzing van de schil Naardermeer weergegeven.

Figuur 1 Begrenzing van de schil Naardermeer

1.2 Aanleiding van het onderzoek

In opdracht van de provincie Noord-Holland heeft Sweco Nederland B.V. een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd naar de locatie Naardermeer te Naarden, gemeenten Weesp, Hilversum en Gooise Meren (zie bijlage 1). De aanleiding voor dit onderzoek is het opstellen van een PIP.

1.3 Methodiek

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform SIKB BRL 4000 protocol 4002 en bestaat uit elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied; vaststellen consequenties toekomstig gebruik (LS01)
2. Aanmelden onderzoek bij Archis
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid (LS01)
4. Beschrijven huidig gebruik (LS02)
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03)
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden ondergrond (LS02, LS03, LS04)
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke kenmerken (LS04)
8. Opstellen gespecificeerde verwachting en formuleren onderzoeksstrategie (LS05)
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek (LS06)
10. Aanleveren standaardrapport - afmelden onderzoek in Archis
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-depot (DS05)

Processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan de gespecificeerde verwachting (stap 8) wordt opgesteld. Deze stappen worden behandeld in paragraaf 1.1 en hoofdstuk 2. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. Processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het openbaar maken van het bureauonderzoek voor derden bij onder meer Archis en het e-Depot.

1.4 Doelstelling en vraagstelling

De bodemingrepen die gepaard gaan met de geplande werkzaamheden kunnen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verstoren en/of vernietigen. Derhalve dienen voorafgaand aan die werkzaamheden de archeologische waarden binnen het plangebied in kaart te worden gebracht. Het doel van het bureauonderzoek is inzicht te krijgen in de archeologische waarde van het plangebied. Het onderzoek richt zich op de vraag of er in het plangebied archeologische waarden aangetroffen kunnen worden.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig?
- Is het plangebied voldoende onderzocht. Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek wordt geadviseerd?

2 Bureauonderzoek

2.1 Afbakening plangebied, huidig gebruik en toekomstig gebruik

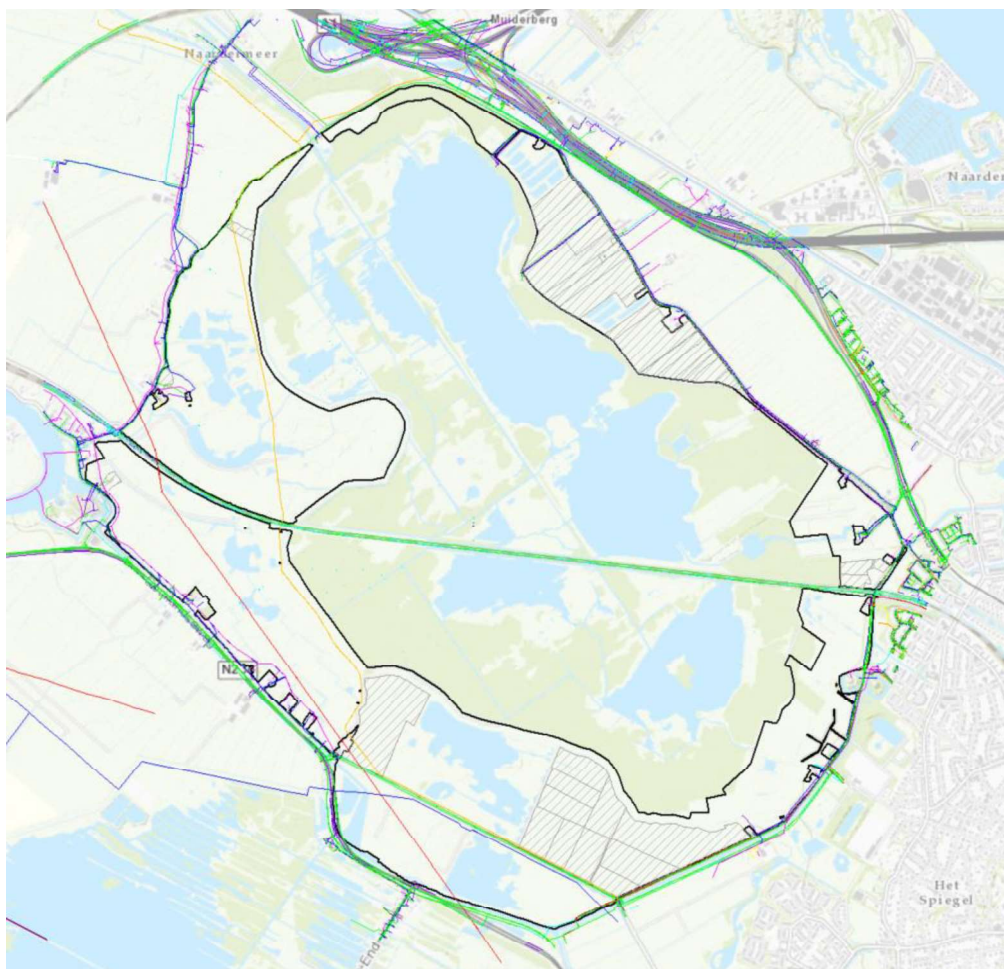
2.1.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied

Het plangebied betreft het gehele schilgebied rondom het Naardermeer, zoals weergegeven in figuur 1.1 (gemeenten Weesp, Hilversum en Gooise Meren). Het onderzoeksgebied heeft een omvang van ca. 503 ha .

2.1.2 Huidig gebruik van het plangebied

De percelen zijn momenteel in gebruik als agrarisch land en als natuurgebied. Op drie locaties is mogelijk sprake van een stortplaats (zie paragraaf 2.3).

Binnen het plangebied zijn enkele kabels en leidingen aanwezig. Deze volgen over het algemeen de bestaande infrastructuur en perceelsgrenzen. In het (zuid)westen van het plangebied liggen twee leidingen bij uitzondering dwars door de percelen (zie figuur 2.1).

Figuur 2.1 Kabels en leidingen in het plangebied

2.1.3 Toekomstig gebruik van het plangebied

Op enkele percelen binnen de schil Naardermeer vinden nog bedrijfsmatige agrarische activiteiten plaats, die realisatie van de natuur (laagveen en rietmoeras) verhinderen. Dit natuurdoel valt niet te combineren met bedrijfsmatige agrarische activiteiten. De desbetreffende percelen zullen derhalve aan de bedrijfsmatige inzet ten behoeve van landbouwproductie worden onttrokken. De exacte bodemingrepen die gepaard gaan met deze ontwikkelingen zijn nog niet bekend. Echter, aangenomen kan worden dat dit consequenties heeft voor het bodemarchief, bijvoorbeeld vanwege verhoging van het grondwaterpeil. Er zal in principe niet worden afgegraven.

2.2 **Aardwetenschappelijke kenmerken**

Om de landschapsgenese in beeld te brengen is gebruik gemaakt van bodemkaarten en geologische en geomorfologische kaarten. Met behulp hiervan worden de bodem en het landschap beschreven. Onderdeel van deze studie vormt een analyse van het Actueel Hoogtebestand Nederland.

Tabel 2.3 Aardwetenschappelijke informatie

Bron	Informatie
Geologie ²	westelijk deel rivierzand en -klei met inschakelingen van veen (komafzettingen, Fm. van Echteld/Fm. van Nieuwkoop Ec2, oostelijk deel dekzand (Fm. van Bortel Bx4)
Geomorfologie ³	Noordelijk en oostelijk deel vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (2M14), zuidelijk en westelijk deel ontgonnen veenvlakte (2M46), nabij de Vecht vlakte van meeropvulling bedekt met klei (2M52)
Bodemkunde ⁴	Noordelijk en oostelijk deel waardveengronden (kVs) en vlakvaaggronden, soms met kleidek van 15-40 cm dik (Zn21/kZn21), zuidelijk en westelijk deel waardveengronden (kVc) en plaseerdgronden (Wo), nabij de Vecht kalkrijke poldervaaggronden (pMn86)
AHN ⁵	geen opvallende structuren zichtbaar. Maaiveld op ca. 0,5 tot 1 m -NAP

Tijdens de laatste ijstijd die duurde van circa 120.000 tot 10.000 jaar geleden, heersten er in Nederland periglaciaire condities. Doordat de zeespiegel tijdens de koudste periode circa 110 m lager stond dan tegenwoordig, had Nederland in deze periode een uitgesproken continentaal klimaat. Dit werd gekenmerkt door zogenaamde toendravegetaties waarbij op grote schaal zandverstuivingen konden plaatsvinden. Deze afzettingen, ook wel dekzanden genoemd, werden gevormd door de overheersende westelijke wind die vrij spel kreeg door de kale en droge omstandigheden. De dekzanden behoren tot de eolische afzettingen van de formatie van Bortel, Laagpakket van Wierden. Ze bestaan uit zeer fijne tot matig grove zanden, zijn overwegend kalkloos en goed tot matig gesorteerd. Dit zand ligt in het oostelijk deel van het plangebied nog aan het maaiveld.

Het plangebied maakt onderdeel uit van het Utrechts-Hollands veengebied. Aan het begin van het Subboreaal (circa 3000 voor Chr.) ontstaat een gesloten kustbarrière van strandwallen. Door deze evenwijdig aan de westkust gelegen strandwallen nam de invloed van de zee op het achterland af en ontstond, mede onder invloed van rivieren, een zoetwaterlagune waarin veenvorming optrad. Dit veengebied breidde zich in de loop van het Subboreaal uit in oostelijke richting. Onderzoek naar de gemeente Weesp wijst uit dat rond 2000 v.Chr. het gehele grondgebied van deze gemeente met veen was bedekt.

Rondom de Vecht wordt voornamelijk uit bosveen bestaand laagveen aangetroffen. Het veen ligt direct op het pleistocene zand, dat binnen het onderzoeksgebied enkele meters beneden maaiveld is gelegen. Uit een doorsnede van het plangebied blijkt dat het pleistocene zand in het westen op gemiddeld 3 m -mv is gelegen, terwijl het in het oosten van het plangebied dagzoomt.⁶⁷

² De Mulder et al. 2003.

³ Stiboka 1992.

⁴ Stiboka 1965.

⁵ <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>

⁶ <https://www.dinoloket.nl/ondergrondmodellen>

⁷ In deelgebieden C en E ligt de top van het zand dieper dan 1 m -mv, in deelgebied D ligt de top dieper dan 1,5 m -mv (<https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>)

Door de steeds verdere vernatting ontstonden kwelplaatsen en uiteindelijk veenplassen, waaronder het Naardermeer, dat een restant is van een groter meer.⁸ Het ontstond zo'n 2000 jaar v. Chr.⁹

Rond 1500 voor Chr. drong de zee het westelijk veengebied binnen en ontstond het Oer-IJ. Rond 600 voor Chr. ontstond de Vecht, die door het veengebied stroomde en in het Oer-IJ uitmondde als een aftakking van de Rijn bij Vechten. Het einde van de sedimentatie wordt gehouden op 1122 na Chr., toen de Kromme Rijn bij Wijk bij Duurstede werd afgedamd. De Vecht is een meanderende rivier met de daarvoor kenmerkende beddingafzettingen en flankerende oeverwallen.¹⁰

Vanaf de Late Middeleeuwen (11e/12e eeuw) is veel van het veen ontgonnen en verdwenen, waardoor de veenplassen in de omgeving ontstaan zijn en het landschap haar huidige vorm kreeg.

Ook langs het Naardermeer werd een aantal dijken aangelegd. Aan de noordzijde de Keverdijk en aan de zuidzijde de Broekdijk. In 1383 werd de verbinding tussen de Vecht en het Naardermeer nabij het gehucht Uitermeer afgedamd door de bouw van de Uitermeerse dam. Hierdoor werd de invloed van de Zuiderzee uitgebannen en was er niet langer sprake van eb en vloed. Na deze afdamming begon, aanvankelijk vooral aan de westzijde, verlandingsplaats te vinden. Tussen 1623 en 1629 werd het meer drooggelegd, maar in 1629 werd het weer onder water gezet om Amsterdam te beschermen tegen oprukkende Spaanse troepen. In 1883 werd een nieuwe poging gewaagd het meer droog te malen, maar het bleek te duur om het zware kwelwater uit het Gooi weg te pompen.¹¹

Op basis van de geraadpleegde bronnen kan het onderzoeksgebied in drie zones worden verdeeld, afgezien van het Naardermeer zelf, dat als een apart onbewoonbare zone wordt beschouwd. In bijlage 2 is een uitsnede uit de geomorfologische kaart opgenomen. Hierin zijn de drie zones (zand, veen en meerafzettingen) duidelijk herkenbaar.

Aan de noord- en oostzijde van het meer dagzoomt het dekzand, soms afgedekt door een dunne klei- of veenlaag. De vlakvaaggronden zijn ontstaan als meerafzettingen. Hieronder is het dekzandniveau met podzol aanwezig.¹²

Aan de zuid- en westzijde is een dikker veendek aanwezig op het dekzand. Hierin zijn waardveen- en plaseerdgronden ontwikkeld. Waardveengronden hebben een dun kleidek, dat hier afgezet kan zijn vanuit de Vecht. Plaseerdgronden zijn moerige eerdgronden met een niet-gerijpte ondergrond. Ze hebben doorgaans venige bovengrond, liggend op zavel of klei die in de ondergrond slap is.

⁸ BMA Amsterdam 2013.

⁹ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Naardermeer>

¹⁰ Van der Haar & Vossen 2011.

¹¹ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Naardermeer>

¹² Stiboka 1965

Nabij de Vecht ligt een kleine zone met meerafzettingen, waarin zich een poldervaaggrond heeft gevormd. Dit bodemtype heeft geen veen binnen 80 cm en geen donkere bovengrond en wordt vaak gevonden in komgebieden.

Er zijn drie locaties waar in het verleden mogelijk grondverzet heeft plaatsgevonden.¹³ Het betreft een locatie aan de Keverdijk in deelgebied D en een locatie nabij de kruising A1-A6 in deelgebied E. Op het AHN zijn deze locaties als iets verhoogd herkenbaar. Daarnaast is in de noordelijke helft van deelgebied A een mogelijke stortplaats aanwezig. Deze is echter niet herkenbaar op het AHN (zie bijlage 3).

2.3 Archeologische waarden

Om de reeds bekende archeologische waarden in beeld te krijgen, zijn diverse bronnen geraadpleegd, zoals de Archeologische Monumentenkaart, Archis3 en archeologische waarden- en/of beleidskaarten van het betreffende gebied.

Er is contact gezocht met de AWN afdeling Naerdinckland. De informatie die hierdoor is verkregen, is verwerkt in onderstaande tekst.

2.3.1 Archeologische verwachtings- en beleidskaart

De provincie Noord-Holland heeft de wettelijke taak om vindplaatsen in de bodem te beschermen, archeologisch onderzoek te doen wanneer een mogelijke vindplaats verstoord wordt en archeologische vondsten toegankelijk te maken voor een groot publiek. Daarom ondersteunt ze gemeenten op het gebied van archeologie.

De gemeente Weesp heeft een archeologische beleidskaart (zie bijlage 4). Vier deelgebieden vallen binnen de gemeente Weesp. Het meest noordelijk gebied valt in zone 5, het middelste gebied in zone 3 en het meest zuidwestelijke in zone 1. In het oostelijk deel van de gemeente ligt het plangebied in zone 5 en 6.

Zone 3 betreft historische assen met een archeologische verwachting vanaf de Middeleeuwen. Bij bodemingrepen dieper dan 0,5 m en groter dan 100 m² dient archeologisch onderzoek plaats te vinden.

Voor zone 5 geldt een middelhoge verwachting op resten uit de periode van de jagers/verzamelaars. Bij werkzaamheden dieper dan 2,5 m en groter dan 250 m² dient archeologisch onderzoek plaats te vinden.

Zone 6 heeft een middelhoge verwachting. Bij werkzaamheden dieper dan 0,5 m en groter dan 250 m² dient archeologisch onderzoek plaats te vinden.

De gemeente Hilversum heeft op haar website geen informatie over het archeologiebeleid.

Gemeente Gooise Meren is een in 2016 ontstane fusiegemeente en beschikt nog over drie nota's en bijbehorende kaarten die nog niet zijn samengevoegd. De voormalige gemeente Naarden (die in Gooise Meren is opgegaan) heeft een beleidskaart uit 2009. Hieruit blijkt dat binnen het plangebied een middelhoge tot hoge verwachting geldt. In de zone met een

¹³ www.bodemloket.nl. Nadere informatie naar deze locaties is opgevraagd, maar kon niet worden opgenomen in deze versie van de rapportage.

middelhoge verwachting geldt dat werkzaamheden groter dan 2500 m² en dieper dan 40 cm -mv archeologisch onderzoek noodzakelijk is. In de zone met een hoge verwachting ligt deze grens op 1000 m² en 40 cm mv (zie bijlage 5).

2.3.2 Archeologische Monumenten

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat een overzicht van belangrijke archeologische terreinen in Nederland. In het onderzoeksgebied zijn twee AMK-terreinen geregistreerd. (zie tabel 2.4 en bijlage 6).

Tabel 2.4 Monumenten in het plangebied en in de directe omgeving van het plangebied

monumentnummer	complex	datering	waarde
1907	kasteel	LME/NT	archeologische waarde
11117	bewoning	PALEO-IJZ	hoog

AMK-terrein 1907, in het uiterste westen van het onderzoeksgebied, betreft een kasteel. Op dit terrein zijn twee relevante waarnemingen gedaan. Het betreft de vondst van moppen door een aannemer¹⁴ en een literatuurverwijzing.¹⁵ Deze laatste meldt dat het hier gaat om een kasteel, het versterkte huis Ten Bosch, dat in de 14e eeuw is verdwenen.

Navraag bij de AWN afdeling Naerdinckland wijst uit dat dit terrein zeer waarschijnlijk onterecht gewaardeerd is. Het huis Ten Bosch ligt vermoedelijk ten zuidwesten van deze locatie, aan de Vecht ten westen van het fort Uitermeer.¹⁶

AMK-terrein 11117 ligt aan de zuidzijde van het onderzoeksgebied. Het betreft een terrein met sporen van bewoning uit het Paleolithicum, Mesolithicum, Neolithicum, Bronstijd en IJzertijd. Bij booronderzoek, uitgevoerd voorafgaande aan het graven van een drietal meertjes, werden in de ondergrond in zeven boringen houtskool aangetroffen in het dekzand. Dit dekzand bevindt zich op gemiddeld 2,5m -mv, beneden de maximale verstoringsdiepte van de te graven meertjes en is afgedekt met veen en klei. Er is dan ook geen vervolgonderzoek uitgevoerd.¹⁷ Dit onderzoek is niet gerapporteerd in een digitaal ontsloten rapport.

2.3.3 Archeologische waarnemingen en onderzoeken

In het Archeologisch Informatiesysteem (Archis3) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed staan alle bekende archeologische waarnemingen en onderzoeken geregistreerd. In het onderzoeksgebied zijn twee waarnemingen geregistreerd. Ook zijn vijf onderzoeken uitgevoerd (zie tabel 2.5 en bijlage 6).

Tabel 2.5 Waarnemingen in en in de directe omgeving van het plangebied

waarnemingsnummer	complex	aard	datering
1030223	bewoning	moppen	LME/NT
1030222	bewoning	kasteel	LME

¹⁴ Vondstlocatie 1030223.

¹⁵ Vondstlocatie 1030222.

¹⁶ Telefonisch contact met mevr. M. Hogervorst (AWN Naerdinckland) op 16 april 2018.

¹⁷ Oud Rengerink 1994; zaakidentificatie 2077304100.

1036191	bewoning	aardewerk	LME/NT
---------	----------	-----------	--------

Tabel 2.6 Onderzoeksmeldingen in en in de directe omgeving van het plangebied

onderzoeksmeldingsnummer	type onderzoek	resultaat	advies
2332487100	bureauonderzoek	bestemmingsplan	-
2394193100	bureauonderzoek	beleidskaart	
2241012100	booronderzoek	voormalige molengang	vrijgave
2405419100	bureauonderzoek	niet bekend	niet bekend
2418630100	bureauonderzoek	lage verwachting	vrijgave

Binnen het onderzoeksgebied zijn overwegend bureauonderzoeken uitgevoerd, die voor het plangebied geen specifieke informatie opleveren. Een uitzondering hierop vormt een booronderzoek nabij AMK-terrein 11117. Dit is hierboven reeds beschreven. Daarnaast is aan de noordwestzijde van het Naardermeer aardewerk uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd gevonden na het ploegen. Het betreft een oppervlaktevondst.¹⁸

2.3.4 Informatie Archeologische Werkgemeenschap Nederland

Nabij gasterij Stadzicht (aan de Meerkade 2 aan de oostzijde van het Naardermeer) is in 2009 een vermoedelijk laatmiddeleeuws zegelstempel van Oud Naarden gevonden.¹⁹ Op deze locatie zijn ook veel lakenloden en visloden gevonden. Mogelijk was hier sprake van bleekvelden ten behoeve van de lakenindustrie van Naarden.²⁰

In 1976 is bij de werkzaamheden voor de verbinding van de A1/A6 flink wat middeleeuws materiaal verzameld net iets ten noorden van het Naardermeer.²¹

2.4 Historische situatie en mogelijke verstoringen

2.4.1 Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)

De Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland geeft inzicht in de archeologische, historisch-stedenbouwkundige en de historisch-geografische waarden van de regio.²² Volgens de CHW is het Naardermeer een aardkundig monument, gelegen in een veenpolderlandschap. De Provincie Noord-Holland gaat uit van een ontwikkelingsgerichte benadering; ook tegenwoordige ruimtelijke ontwikkelingen vormen het landschap. Het gaat erom dat hierbij zorgvuldig wordt omgegaan met de bestaande (historische) kenmerken van het landschap. De Provincie Noord-Holland wil dat de gelaagdheid van het landschap wordt meegenomen bij ruimtelijke ontwikkelingen.

2.4.2 Oude kaarten, ondergrondse bouwhistorische waarden en mogelijke verstoringen

De oudste vermelding van het Naardermeer (tot 1500 Utermeer genoemd) dateert uit de 10e eeuw na Chr. Waarschijnlijk is het in de 12e of 13e eeuw bedijkt, maar door invloed van

¹⁸ Vondstlocatie 1036191.

¹⁹ Langendorff 2012.

²⁰ Mededeling M. Hogervorst (AWN-afdeling Naerdinckland).

²¹ Mededeling M. Hogervorst (AWN-afdeling Naerdinckland).

²² <https://maps.noord-holland.nl/>

de Zuiderzee en het ontbreken van nederzettingen in de nabijheid van het meer zal het nog geruime tijd hebben blootgestaan aan overstroming.²³

Tussen 1623 en 1629 werd het meer drooggelegd, maar in 1629 werd het weer onder water gezet om Amsterdam te beschermen tegen oprukkende Spaanse troepen. In 1883 werd een nieuwe poging gewaagd het meer droog te malen, maar het bleek te duur om het zware kwelwater uit het Gooi weg te pompen. In 1886 zette men het gemaal weer stil. De machinetochten en kavelsloten uit deze tijd zijn nog op veel plaatsen in het meer te herkennen. Een van de molens die voor de drooglegging was gebouwd, De Onrust met bouwjaar 1809, functioneert nog altijd als bemaling van het Naardermeer.²⁴

Op de oudst beschikbare kaart van het Naardermeer uit 1629, kort na de drooglegging, is te zien dat het meer min of meer dezelfde grenzen heeft als tegenwoordig (zie figuur 2.1).²⁵ In het onderzoeksgebied is vrijwel geen bebouwing aanwezig, uitgezonderd drie locaties. In deelgebied B is een erf aanwezig, mogelijk het huis van de kooiker gezien de aanwezigheid nabij een vogelkooi. In deelgebied C1 is een molen ingetekend. Op de grens tussen deelgebied D en E is een groter huis weergegeven.

²³ Redactie De Omroeper 2005.

²⁴ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Naardermeer>

²⁵ <https://noord-hollandsarchief.nl/beelden/beeldbank>, NL-HlmNHA_560_000714_G Nicolaas Bonifatius

Figuur 2.2. Kaart uit 1629. Vanwege onjuistheden in de schaal is het niet mogelijk de deelgebieden helemaal passend te projecteren

Op een kaart uit 1803 is eveneens slechts spaarzame bebouwing weergegeven.²⁶ Er zijn enkele molens, woningen en vogelkooien aanwezig. Nabij een molen in deelgebied C2 zijn ingrepen gepland (zie figuur 2.3). Vermoedelijk is op de locatie van de molen nog steeds bebouwing aanwezig.

²⁶ <https://noord-hollandsarchief.nl/beelden/beeldbank>, NL-HlmNHA_560_002067_XL

Figuur 2.3. Kaart uit 1803. Vanwege onjuistheden in de schaal is het niet mogelijk de deelgebieden hierop te projecteren. Het noorden is aan de rechterzijde van de kaart.

Op de topografisch militaire kaart uit 1850 is te zien dat het Naardermeer min of meer dezelfde omvang heeft als tegenwoordig. De percelen rondom zijn in gebruik als weiland. Aan de oostkant is bos aanwezig (zie bijlage 7).

3 Gespecificeerde verwachting

In de top van het dekzand kunnen archeologische resten worden verwacht daterend van het Laat-Paleolithicum tot en met het Laat-Neolithicum (2000 v. Chr.). Na deze periode was het gebied vermoedelijk niet meer bewoonbaar door veengroei en de vorming van het Naardermeer. Uit genoemde periodes kunnen resten van bewoning, zoals nederzettingen en jachtkampjes worden gevonden. Ook kunnen graven aanwezig zijn. De diepteligging van de top van het dekzand varieert van 3 m -mv in het westelijk deel tot aan maaiveld in het oostelijk deel van het plangebied.

Vermoedelijk is de regio pas in de periode van de bedijkingen weer bewoonbaar. Voor de periode Bronstijd-Vroege Middeleeuwen geldt derhalve geen archeologische verwachting. Vanaf de Late Middeleeuwen kunnen resten van kleinschalige bebouwing worden

aangetroffen. Op basis van de geraadpleegde kaarten worden met name resten van molens en erven verwacht. De resten hiervan worden direct aan maaiveld verwacht.

De resten zijn vermoedelijk goed bewaard en geconserveerd gebleven door de hoge grondwaterstand en de vermoedelijk beperkte grondbewerkingen die hebben plaatsgevonden.

4 Conclusie en advies

4.1 Conclusie

Het plangebied betreft de randen van het Naardermeer. In het oostelijk deel hiervan dagzoomt het dekzand of is het afgedekt door een dunne kleilaag, in het westelijk deel ligt dit onder een enkele meters dikke veenlaag. Het Naardermeer is reeds enkele duizenden jaren oud. Sinds de vorming tot aan de bedijkingen in de Late Middeleeuwen is het gebied vermoedelijk niet bewoonbaar geweest vanwege de natte omstandigheden.

- *Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig?*

Er zijn mogelijk archeologische waarden aanwezig. In de top van het dekzand kunnen resten uit het Laat-Paleolithicum tot en met het Laat-Neolithicum aanwezig zijn. Dit niveau bevindt zich van 3 m -mv in het westelijk deel tot (vrijwel) aan het maaiveld in het oostelijke deel.

Aan en direct onder maaiveld worden archeologische waarden, daterend vanaf de Late Middeleeuwen, verwacht. Resten van molens, erven en vogelkooien kunnen aanwezig zijn.

Vanwege het ontbreken van concrete informatie met betrekking tot AMK-terrein 1907 en het bronnenonderzoek van de AWN hiernaar, wordt aangenomen dat huis Ten Bosch niet binnen het plangebied is gelegen. AMK-terrein 1907 wordt niet hoger gewaardeerd dan het omliggende gebied.

De kans dat de resten zijn verstoord door recentere bodemingrepen is klein.

- *Is het plangebied voldoende onderzocht? Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek wordt geadviseerd?*

Het plangebied is niet voldoende onderzocht, in zoverre dat er op beperkte schaal graafwerkzaamheden zullen plaatsvinden voor het aanleggen van natuurvriendelijke oevers. Welke omvang deze werkzaamheden hebben, is in deze fase nog niet bekend. In de volgende alinea's is aangegeven wanneer onderzoek noodzakelijk is. Daarnaast zal de grondwaterstand worden verhoogd. Dit is niet schadelijk voor eventuele archeologische vindplaatsen.

Er zullen op beperkte schaal graafwerkzaamheden plaatsvinden voor het aanleggen van natuurvriendelijke oevers. Welke omvang deze werkzaamheden hebben, is in deze fase nog niet bekend. In de volgende alinea's is aangegeven wanneer onderzoek noodzakelijk is. Daarnaast zal de grondwaterstand worden verhoogd. Dit is niet schadelijk voor eventuele archeologische vindplaatsen.

Indien grondwerkzaamheden plaatsvinden op locaties waar historische bebouwing aanwezig is, wordt geadviseerd hier een proefsleuvenonderzoek uit te voeren ten einde deze vindplaatsen te waarderen.

Indien ter plaatse van AMK-terrein 11117 graafwerkzaamheden dieper dan 150 cm -mv plaatsvinden, wordt geadviseerd hier een proefsleuvenonderzoek uit te voeren ten einde de vindplaats te waarderen.

In deelgebieden A en B, waar het dekzand (vrijwel) dagzoomt, wordt geadviseerd bij bodemingrepen dieper dan 30 cm -mv een verkennend booronderzoek uit te voeren. In de overige deelgebieden ligt de grens op 100 cm -mv. Hier ligt de top van het dekzand namelijk dieper onder een veenpakket (zie voetnoot 7). Doel van het onderzoek is de bodemopbouw en bewoonbaarheid van de top van het dekzand in kaart te brengen.

In bijlage 8 is het advies op een kaart weergegeven.

4.2 Advies

Indien grondwerkzaamheden plaatsvinden op locaties waar historische bebouwing aanwezig is, wordt geadviseerd hier een proefsleuvenonderzoek uit te voeren ten einde deze vindplaatsen te waarderen.

Indien ter plaatse van AMK-terrein 11117 graafwerkzaamheden dieper dan 150 cm -mv plaatsvinden, wordt geadviseerd hier een proefsleuvenonderzoek uit te voeren ten einde de vindplaats te waarderen.

In deelgebieden A en B, waar het dekzand dagzoomt, wordt geadviseerd bij bodemingrepen dieper dan 30 cm -mv een verkennend booronderzoek uit te voeren. In de overige deelgebieden ligt de grens op 100 cm -mv. Doel hiervan is de bodemopbouw en bewoonbaarheid van de top van het dekzand in kaart te brengen.

Tenslotte wordt geadviseerd de grondwaterstand niet te verlagen. Een dergelijke ingreep kan de conditie van organische materialen aantasten. Wanneer deze substantieel wordt verlaagd, is eveneens archeologisch onderzoek noodzakelijk. In het oostelijk deel, waar het dekzand aan of nabij het oppervlakte is gelegen, wordt geadviseerd de gemiddelde grondwaterstand niet meer dan 20 cm te verlagen. In het westelijk deel wordt geadviseerd de gemiddelde grondwaterstand niet lager dan 100 cm -mv te houden.

In bijlage 8 is het advies op kaart weergegeven.

Wij wijzen u erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een besluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit besluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuurlijst en gebruikte bronnen

BMA Amsterdam, 2013: *Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart gemeente Weesp*.

Haar, van der L. & I. Vossen, 2011: *Archeologische Rapporten Oranjewoud 2011/76 Bureauonderzoek ter onderbouwing van het bestemmingsplan, Landelijk gebied oost en historische kern Weesp*

Langendorff, O., 2010: Middeleeuws fragment van een zegelfragment gevonden in vanouds het Naardermeer, *De Omroeper jaargang 23 nummer 2*

Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhof & T.E. Wong 2003, *De ondergrond van Nederland*, Groningen

Oude Rengerink, J.A.M., 1994. *De Hilversumse Bovenmeent, Verslag van het archeologisch booronderzoek in september*.

Redactie De Omroeper 2005: *De geschiedenis van het Naardermeer in kort bestek*, jaargang 18.

Stiboka, 1965: *Bodemkaart van Nederland 1:50.000. Blad 25 Oost-Amsterdam*.

Stiboka, 1992: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000. Blad 24-25/Zandvoort-Amsterdam*

ahn.maps.arcgis.com

archis.cultureelerfgoed.nl

www.bodemloket.nl

www.dinoloket.nl

www.noord-hollandsarchief.nl

www.topotijdreis.nl

www.wikipedia.nl

Bijlage 1 – Locatie van het plangebied

Bijlage 2 – Geomorfologische kaart

136000

138000

2M14 vlakte van ten dele verspoelde dekzanden

2M30 moerassige vlakte

2M46 ontgonnen veenvlakte

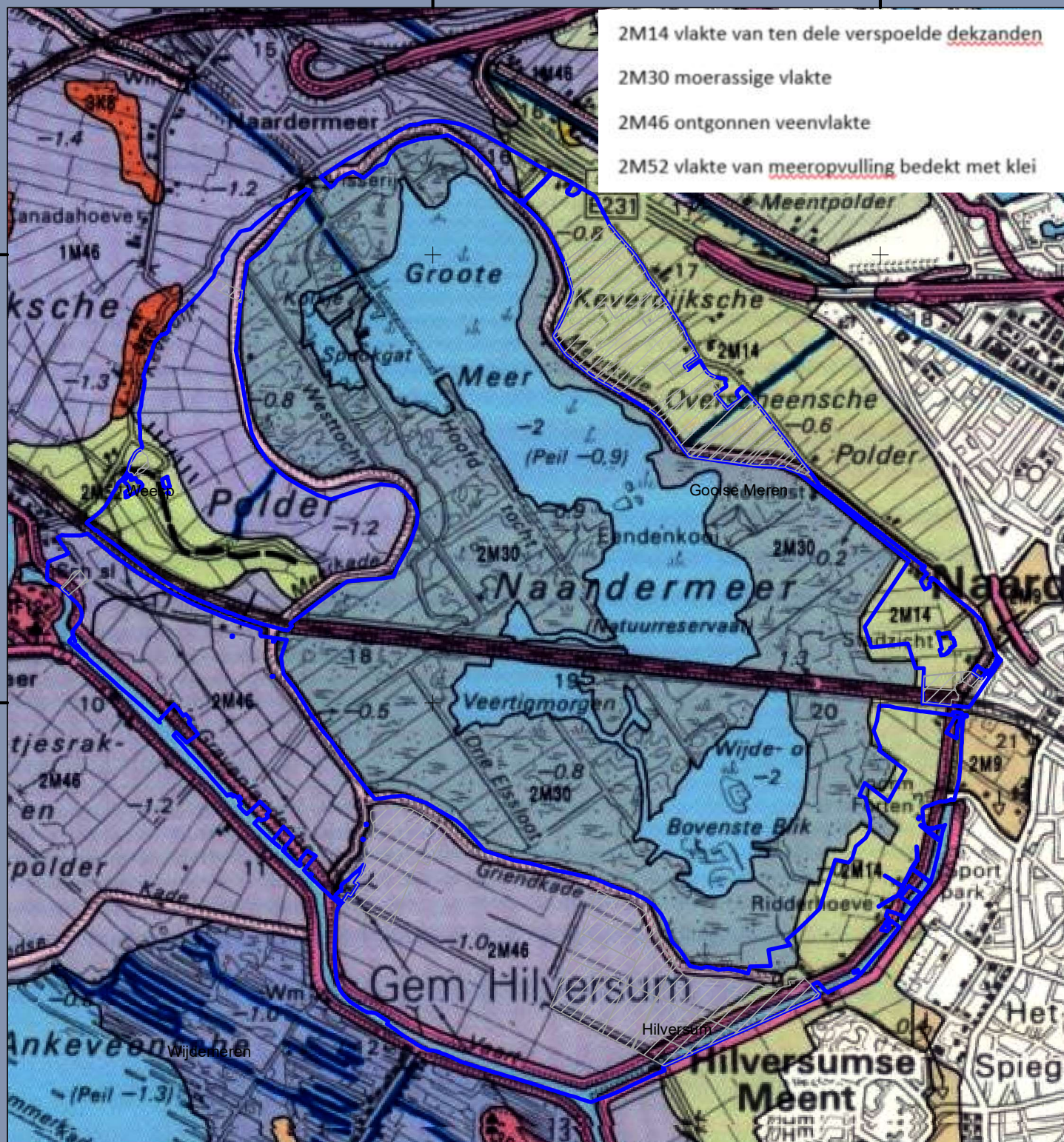
2M52 vlakte van meeropvulling bedekt met klei

480000

480000

478000

478000

Legenda

- Begrenzing in te richten gebieden
- Plangebied

136000

138000

Geomorfologische kaart PIP Naardermeer

Opdrachtgever: provincie Noord-Holland
Projectnummer: 360910

Status: Definitief
Datum: 24-4-2018
Schaal: 1:25.000
Formaat: A4

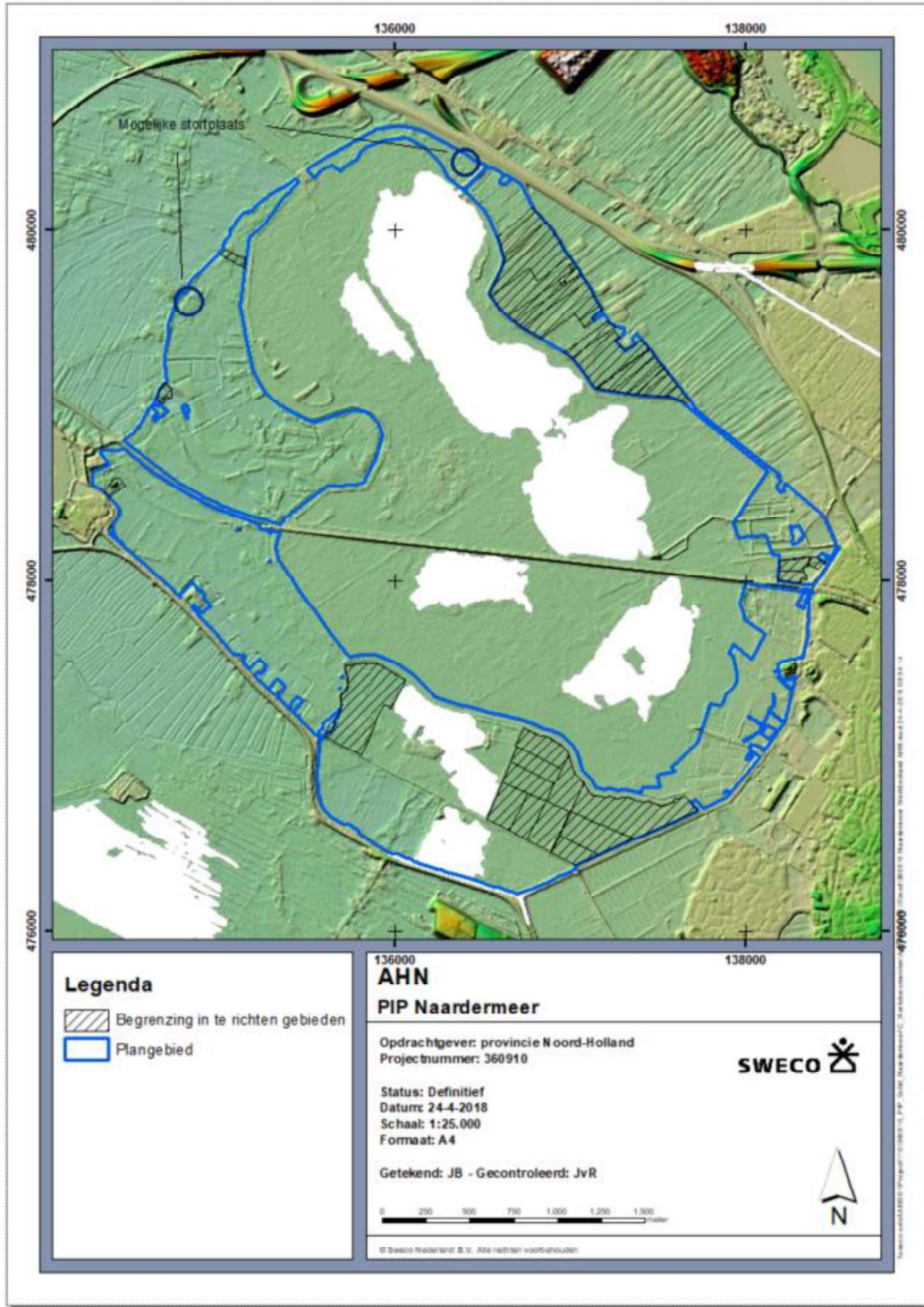
Getekend: JB - Gecontroleerd: JvR

SWECO

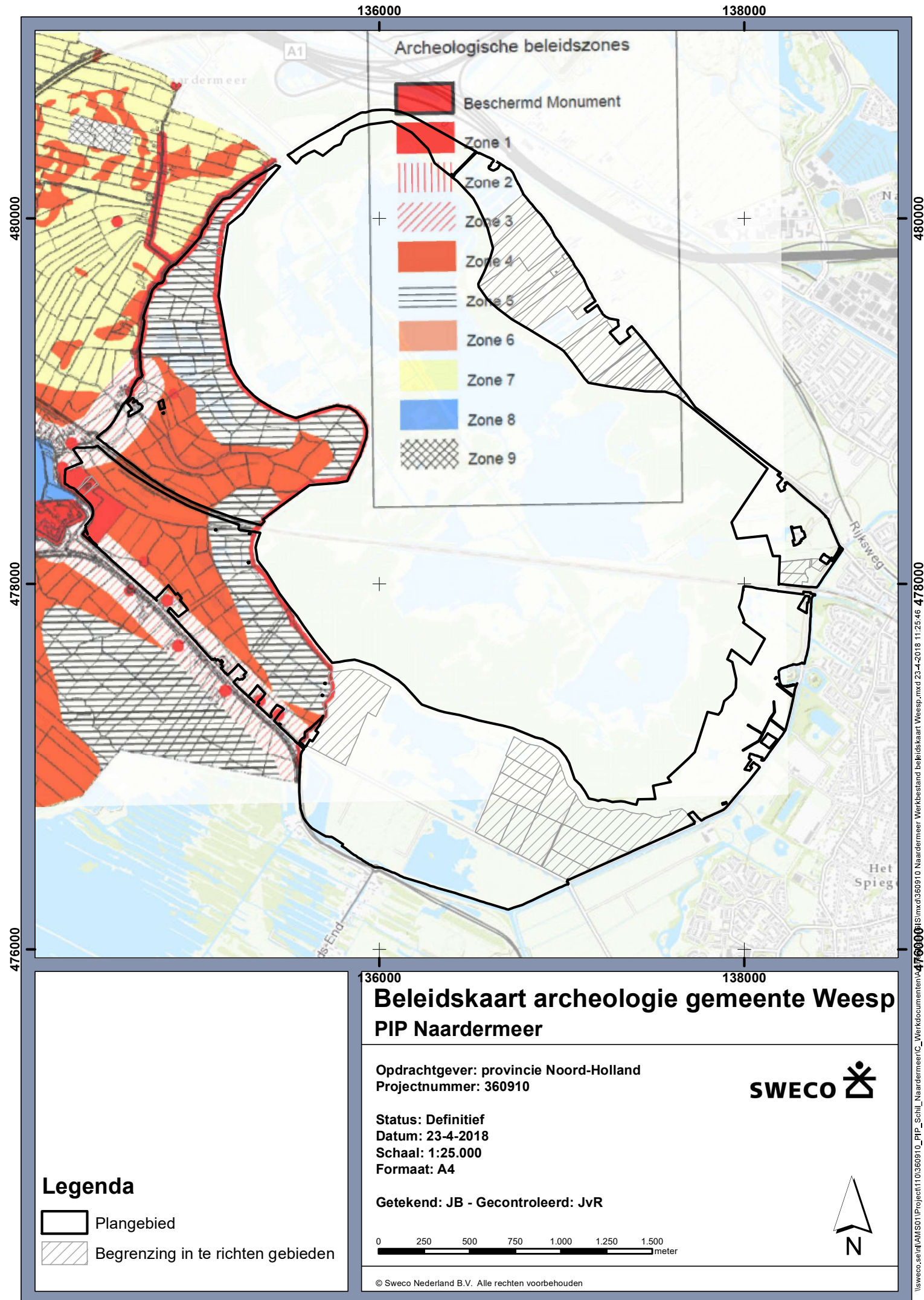
0 250 500 750 1.000 1.250 1.500
meter

Bijlage 3 – AHN

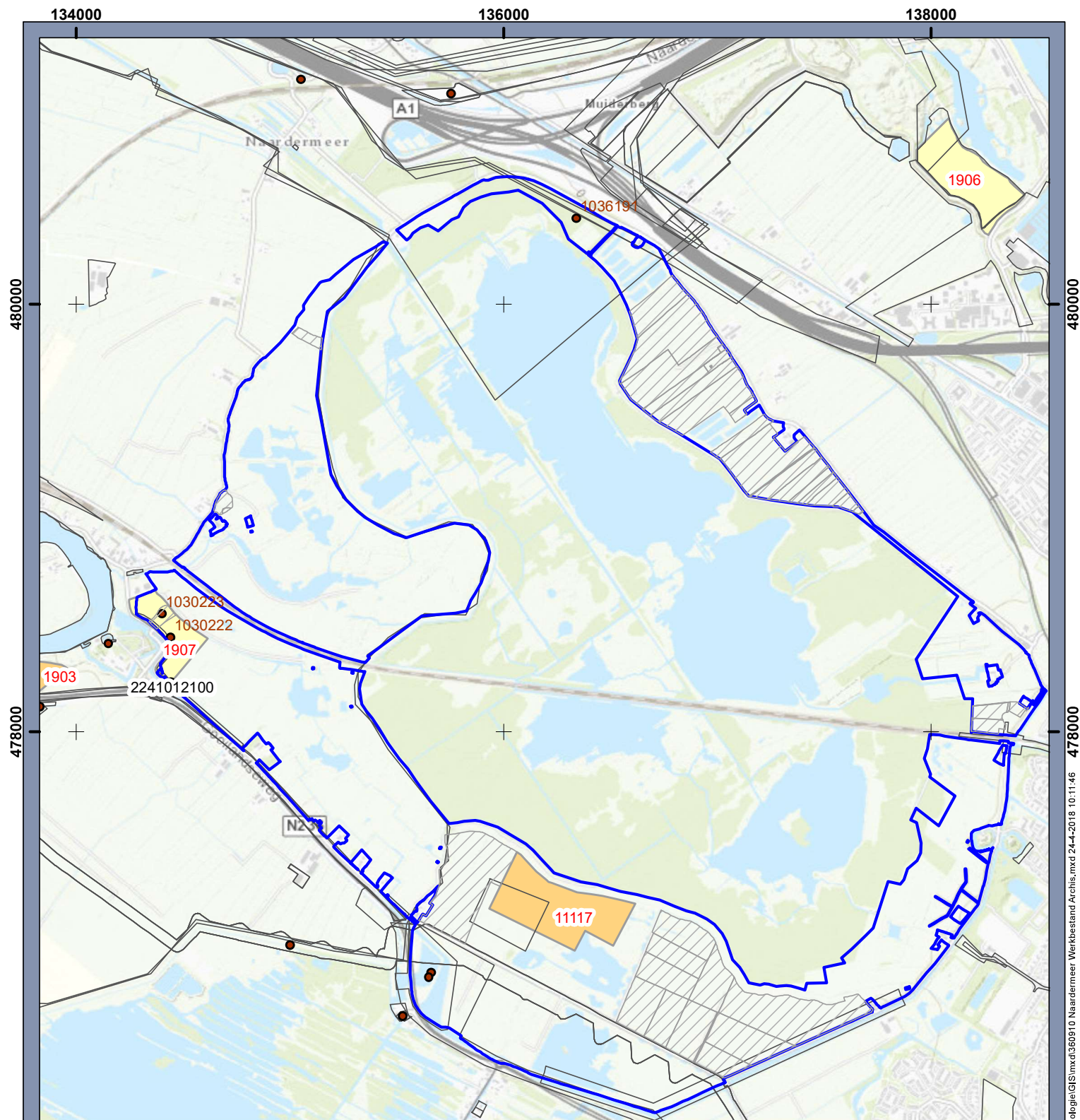

Bijlage 4 – Uitsnede beleidskaart gemeente Weesp

**Bijlage 5 – Uitsnede beleidskaart voormalige gemeente
Naarden**

Bijlage 6 – Bekende archeologische gegevens

Legenda

- Begrenzing in te richten gebieden
- Plangebied
- Vondstlocatie
- Onderzoeksmelding
- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde

Archis-gegevens PIP Naardermeer

Opdrachtgever: provincie Noord-Holland
Projectnummer: 360910

Status: Definitief
Datum: 24-4-2018
Schaal: 1:25.000
Formaat: A4

Getekend: JB - Gecontroleerd: JvR

SWECO

0 250 500 750 1.000 1.250 1.500
meter

Bijlage 7 – Topografisch Militaire Kaart

136000

138000

478000

480000

478000

478000

476000

476000

Legenda

- Plangebied
- Begrenzing in te richten gebieden

Topografisch Militaire Kaart PIP Naardermeer

Opdrachtgever: provincie Noord-Holland
Projectnummer: 360910

Status: Definitief
Datum: 24-4-2018
Schaal: 1:25.000
Formaat: A4

Getekend: JB - Gecontroleerd: JvR

0 250 500 750 1.000 1.250 1.500
meter

© Sweco Nederland B.V. Alle rechten voorbehouden

SWECO

Bijlage 8 – Advieskaart

